

2.2 TYSTNADSPLIKTEN I SKOLAN

Henrik Hägglund

En viktig utgångspunkt i all verksamhet i skolan är samarbete med hemmen och öppenhet mellan skolan och hemmen. En annan utgångspunkt är att det är föräldrarna (vårdnadshavarna) som i sista hand ansvarar för barnets utveckling och välfärd. En tredje utgångspunkt är att barnets bästa i alla situationer skall beaktas. Reglerna om tystnadsplikt i skolan finns till för att trygga elevernas och familjernas rätt till privatliv. Därför skall både elever och föräldrar i förtroende kunna lämna olika uppgifter och upplysningar till skolan utan att vara rädda för att uppgifterna sprids vidare. Så är också fallet. Samtidigt måste man inom skolan kunna föra viktiga diskussioner om eleverna för att stödja dem i deras skolgång. Också den möjligheten tryggas i lagstiftningen. Föräldrarna måste för sin del kunna lita på att de får all relevant information om sitt barn. Den rätten har föräldrarna i allmänhet, även om vissa undantag finns. Hela problematiken med tystnadsplikt i skolan styrs dock av många lagar och lösningarna i de enskilda fallen utgör ibland en balansgång mellan olika intressen.

Lagstiftning om offentlighet och sekretess

Offentlighetsprincipen

" Handlingar och upptagningar som innehas av en myndighet är offentliga om inte offentligheten av tvingade skäl särskilt har begränsats genom lag. Var och en har rätt att ta del av offentliga handlingar och upptagningar (Finlands grundlag 12 § 2mom.)

Skydd för privatlivet:

*"Vars och ens privatliv, heder och hemfrid är tryggade. Närmare bestämmelser om skydd för personuppgifter utfärdas genom lag.
(Finlands grundlag 10 § 1mom.)*

Tre kategorier av myndighetshandlingar:

Lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet (OffL621/1999)

1. Offentliga handlingar:

Var och en har rätt att ta del av offentliga handlingar (= huvudregel 9 § OffL).

Myndighetshandlingar är som regel handlingar som innehas av en myndighet, upprättas av den eller som inkommit till den för behandling av ett visst ärende. (5 § OffL)

2. Ännu inte offentliga handlingar

Beredningsmaterial och interna handlingar. Blir i regel offentligt då ärendet är slutbehandlat. Kan ges ut före det enligt myndighetens prövning.

3. Hemliga handlingar:

En sekretessbelagd myndighetshandling som inte utan samtycke får lämnas ut till utomstående.

Sekretessbelagda myndighetshandlingar OffL 24 §

Om inte något annat föreskrivits särskilt, är följande handlingar sekretessbelagda:

25) handlingar som innehåller uppgifter om en klient hos socialvården och de förmåner eller stödåtgärder eller den socialvårdsservice denne erhållit samt om en persons hälso-

tillstånd eller handikapp, den hälsovård eller rehabilitering som denne har erhållit eller om någons sexuella beteende eller inriktning

30) handlingar som gäller elevvård eller befriande av en elev från undervisning, elevers och examinandens provprestationer samt sådana av en läroanstalt utfärdade betyg och andra handlingar som innehåller uppgifter om verbala bedömningar av en elevs personliga egenskaper ...

32) handlingar som innehåller uppgifter om en persons politiska övertygelse eller uppgifter om åsikter som personen uttalat privat eller uppgifter om någons levnadssätt, deltagande i föreningsverksamhet eller fritidssysselsättningar, familjeliv eller andra med dem jämförbara personliga förhållanden...

Lag om yrkesutbildad personal inom hälso- och sjukvården 17 §:

En yrkesutbildad person...får inte utan tillstånd till utomstående yppa en enskild persons eller familjs hemlighet..

Lag om patientens ställning och rättigheter (PatientL 13 §): *Uppgifter i journalhandlingar är sekretessbelagda.*

Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (KlientL 14 §):

Socialvårdshandlingar som innehåller uppgifter om socialvårdsklienter eller andra enskilda skall hållas hemliga.

Lagstiftning om tystnadsplikten

GrUtbL 40 § 1 mom.:

Ledamöterna i de organ som svarar för anordnandet av utbildning, personer som avses i 37§ och personer som deltar i undervisningspraktik får inte olovligen för utomstående röja vad de vid skötseln av uppgifter som gäller utbildningen har fått veta om elevernas, den i denna lag avsedda personalens eller familjemedlemmars personliga förhållanden och ekonomiska ställning.

GrUtbL 40 § 2 mom.:

Utän hinder av 1 mom. (se ovan) eller vad som särskilt bestäms om tystnadsplikt får de personer som avses i 1 mom. samt de personer som svarar för skolhälsovården och den övriga elevvården ge varandra samt myndigheter som svarar för utbildningen sådana uppgifter som är nödvändiga för att studierna skall kunna ordnas på ett ändamålsenligt sätt.

Tystnadsplikten i skolan

Tystnadsplikten gäller alla uppgifter om elevernas eller familjernas **personliga förhållanden** och **ekonomiska ställning**. Alla uppgifter som gäller **elevens hälsotillstånd** och **familjeförhållanden**, familjens **ekonomiska** samt eventuella **sociala problem** omfattas av tystnadsplikten. Uppgifter om **elevvård**, vilken handhas av skolkurator, skolpsykolog och av skolans hälsovårdspersonal, är alltid hemliga. Även uppgifter om elevens och familjens **politiska eller religiösa övertygelse** är sekretessbelagda. Ytterligare är uppgifter om **befriande av elev från undervisning**, **elevens provprestationer** samt **betyg som innehåller verbala bedömningar** av eleven hemliga. Sifferbetyg är däremot offentliga.

Tystnadsplikten gäller:

*Alla sådana uppgifter för vilka tystnadsplikt föreskrivits i lag

*Alla sådana uppgifter som omfattas av handlingssekretess (oberoende om dessa finns i handlingar eller inte)

Rätt att bryta tystnadsplikten

Utgångspunkten är att uppgifter som omfattas av tystnadsplikten inte olovligt får yppas för utomstående. Eftersom tystnadsplikten är stadgad till förmån för en enskild elev och hans familj kan man i regel med samtycke från vårdnadshavaren ge uppgifter också till utomstående. Den som innehar uppgifter måste själv pröva huruvida han eller hon bör ge ut dem.

Rätt att ge uppgifter till varandra inom skolan

Det viktigaste undantaget från tystnadsplikten är det som gäller inom skolan. **Oberoende av tystnadsplikten har de som arbetar i skolan rätt att ge uppgifter till varandra.** Det här gäller såväl lärarna som skolhälsovårdaren, skolläkaren, skolpsykologen, skolkuratorn samt övrig personal såsom skolgångsbiträden, städ- och kökspersonal samt även kommunala förtroendevalda, t.ex. medlemmar i utbildningsnämnd och direktion. Alla dessa får ge varandra sådana uppgifter **som är nödvändiga för att studierna skall kunna ordnas på ett ändamålsenligt sätt.** Tystnadsplikten skall alltså inte utgöra ett hinder för kommunikation i skolan. Däremot är onödiga diskussioner och skvaller inte tillåtet!

Barnets rätt till uppgifter om sig själv och föräldrarnas rätt till uppgifter om sitt barn

Huvudregeln är att vårdnadshavarna skall få del av uppgifter som gäller deras barn och ett 15 år fyllt barn skall vid sidan av vårdnadshavarna kunna få del av uppgifter om sig själv. Föräldrarna skall företräda sitt minderåriga barn, trygga barnets utveckling och bestämma om barnets uppfostran och personliga angelägenheter. Därför har **föräldrarna i regel rätt att få uppgifter som personalen i skolan innehar och som gäller deras barn.** I vissa sällsynta fall kan rätten att få del av uppgifter om sig själv eller om sitt barn förvägras. Detta gäller om det kan anses vara till skada för barnet eller föräldrarna att få reda på uppgifterna.

Skolans rätt / skyldighet att ge ut uppgifter

1. Till föräldrarna

Föräldrarna har alltså rätt att få uppgifter om sitt barn. Denna rätt är dock mer än passiv, dvs **skolan har till och med skyldighet att ge föräldrarna** sådan viktig information som behövs för att man tillsammans skall kunna arbeta för barnets bästa.

2. Till social- och barnskyddsmyndigheterna

Om ett barn är i uppenbart behov av barnskydd måste skolan anmäla detta till barnskyddsmyndigheterna. Socialvårdsmyndigheterna har rätt att få uppgifter från skolan om det är nödvändigt för att utreda t.ex. behov av socialvård.

Dessa två paragrafer gäller detta:

KlientL20 §: Socialvårdsmyndigheterna har rätt att erhålla uppgifter av andra myndigheter oberoende av tystnadsplikt när dessa är nödvändiga för myndigheten bl.a. på grund av dess lagstadgade uppgifter att utreda klientens behov socialvård.

BarnskyddsL 40§: Den som är anställd bl.a. inom skolväsendet och som fått vetskap om att ett barn är i uppenbart behov av familje- och individinriktat barnskydd skall utan dröjsmål anmäla detta till socialnämnden (anmälningsskyldighet).

3. Till polisen

Om en anställd i skolan vet att ett **grovt brott**, t.ex. grovt narkotikabrott eller grov miss-handel, håller på att ske, uppkommer **anmälningsskyldighet till polisen**.

Skolans rätt att få sekretessbelagda uppgifter från andra myndigheter

1. Från hälsovårdsmyndigheter

Det finns ingen generell rätt för hälsovårdsmyndigheter att ge sekretessbelagda uppgifter till skolan.

- möjligt med patientens eller föräldrarnas samtycke
- inom skolan kan hälsovårdspersonal ge sådana sekretessbelagda uppgifter som är nödvändiga för studierna (GrUtbL 40 § 2mom.)

2. Från socialvårdsmyndigheter

KlientL 17 §: Om samtycke inte kan erhållas eller om klienten eller dennes lagliga företrädare uttryckligen förbjuder att en uppgift utlämnas, får den som ordnar socialvård utan hinder av skyldigheten att iaktta sekretess ur handlingen lämna ut sådana uppgifter som är nödvändiga för att behovet av vård av, omsorg om eller utbildning för klienten skall kunna utredas.

- möjligt med klientens eller föräldrarnas samtycke
- inom skolan kan socialvårdspersonal ge sådana sekretessbelagda uppgifter som är nödvändiga för studierna (GrUtbL 40 § 2mom.)

Några relevanta lagar som berör tystnadsplikt och sekretess:

Finlands grundlag 731/1999

Lag om grundläggande utbildning (628/1998) (särskilt 40 §)

Lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999)

Personuppgiftslag (523/1999)

Lag om patienters ställning och rättigheter (785/1992)

Lag om klienters ställning och rättigheter inom socialvården (812/1999)

Lag angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983)

Mera om tystnadsplikten kan läsas i foldern **”Tystnadsplikten i skolan”**, sammanställd av Henrik Hägglund, rektor för Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet och utgiven av Förbundet Hem och Skola i Finland. Ur denna folder har ovanstående sammanfattning hämtats och kompletterats med övrigt material av Henrik Hägglund.